

בתולה נשאת ליום הרביעי (כתובות ב-ג)

גליון 337

איתא במתניתין בריש מס' כתובות בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי, שפעמים בשבת בתו דינין יושבין בעיירות ביום השני וביום החמישי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין. ופירש"י (בד"ה בשני ובחמישי) ולכך תיקנו שתנשא ברביעי, שאם היה לו טענת בתולים ישכים לב"ד בעוד כעסו עליו. ואם יש שהות בינתיים יש לחוש שמא יתפייס ותתקדר דעתו, ושמא היא זינתה תחתיו ונאסרה עליו וכו'.

ופריך בגמרא ותינשא באחד בשבת, דהא ב"ד יושבין גם ביום שני. ותריץ דשקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים, באחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה. והיינו דבמשנה מבואר דבתולה נשאת יום לפני שב"ד יושבין אלא דלפי"ז תוכל להינשא גם ביום ראשון, ולכן הוסיפו בגמ' עוד טעם של שקדו, שמחמתו אין להנשא אלא דוקא ביום רביעי.

והקשה הר"ן מדוע לא אמרו את הטעם של שקדו במשנה עם הטעם של טענת בתולים. והביא שתירצו שהטעם של שקדו אינו קבוע דהא מבואר לקמן בדף ג דהיכי דטרח ליה נשאת באחד בשבת, ולכן לא נקטו אותו במשנה. ועוד תירץ דהתנא סתם ולא פירש טעם זה כי היכי דלא לזלזולי בתקנתא, דאי היה מפרסם ליה, היו נושאים ביום ראשון היכי דטרח ליה ותיעקר התקנה להנשא ביום הרביעי.

ועוד תירץ הר"ן דמשום שקדו לא הווי מתקני רבנן לעכו"בי מצוה דנישואין אלא משום טענת בתולים דמילתא דאיסורא הוא הוצרכו ליחד לכתולה ימים, וכיון דהוצרכו ליחד, יחדו לכתולה רביעי דמעלי טפי מאחד בשבת משום שקדו.

עכ"פ מבואר בדף ב. שמחמת שקדו אין להנשא אלא ביום רביעי. אבל בדף ג. אמר רב שמואל בר יצחק דדוקא מתקנת עזרא ואילך בתולה נשאת ליום הרביעי אבל קודם תקנת עזרא שבתו דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום. קודם תקנת עזרא, מאי דהוה הוה. הכי קאמר אי איכא בתי דינין דקבועין האידנא כקודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום. הא בעינן שקדו. דטריח ליה.

מבואר בדף ג. שאם טרח לפני שבת ותיקן צרכי סעודה כונסה גם באחד בשבת או בשני בשבת (רש"י שם). והיינו דאין יום רביעי לעיכובא, ואם הכין צרכי הסעודה מקודם יכול לשאת הבתולה גם ביום אחר.

וכתב בשטמ"ק בדף ב. (במשנה) דמה שמבואר בדף ג. דהיכי דטריח ליה נשאת בא' בשבת היינו דוקא היכא דליכא תקנת עזרא אבל לפי תקנת עזרא שב"ד יושבין בשני ובחמישי ותיקנו שבתולה נשאת ליום הרביעי, אז זה בדוקא, וגם במקרה דטריח ליה אין לשאת ביום אחר. וכן דייק מרש"י שכך ס"ל.

אמנם בר"ן הנ"ל מבואר דגם בזמן תקנת עזרא, דהיינו גם לפי דברי המשנה שנשאת ליום הרביעי, אם טרח והכין מקודם, מותר לשאת בתולה גם ביום ראשון דהא נשאת ביום שלפני ישיבת ב"ד והסעודה מוכנה. וביאר בחידושי רבי שמואל (סי' א) דלשיטת רש"י וסיעתו בזמן דנהיגא תקנת עזרא קבעו זמן ביום רביעי דוקא, ולכן גם אם טרח מקודם אין לשאת ביום ראשון, ובזמן דלא נהיגא תקנת עזרא לא תיקנו קביעות זמן ולכן באופן שטרח אפשר להנשא גם ביום אחר.

אבל הר"ן למד דגם בזמן דלא נהיגא תקנת עזרא קבעו זמן לנישואין משום תקנתא דשקדו, וא"כ כמו דמהני בזה"ז הא דטרח ליה לשרויי למינסבא בכל יום אע"פ שקבעו זמן לנישואין ה"ה נמי בזמן דנהיגא תקנת עזרא דמהני הא דטריח להתירו לשאת ביום ראשון.

והנה המהרש"א (בדף ב.) הקשה למה בעינן למימר דשקדו, שיהא טורח ג' ימים, והא די לומר שצריך לטרוח יום אחד וממילא לא שייך לשאת ביום א' דהא בשאר הימים ב"כ א"א להנשא מחמת דבעינן יום לפני שני או חמישי.

ותירץ בחי' רעק"א די"ל בפשוטו דנ"מ במקום שב"ד קבוע בכל יום, דאי מצד ב"ד אפשר להנשא בכל יום, והיות ותיקנו דבעינן לטרוח ג' ימים, ולכן נשאת ביום ד' אבל אם טרח לפני כן מותר גם ביום אחר. ולכאורה זה ניחא לפי השיטה שבזמן דאיכא תקנת עזרא לא מהני דטריח, דבכל אופן נשאת רק ביום הרביעי ולכן אין נפק"מ בטירחא יותר מיום אחד. ועל זה תירץ רעק"א דיש נפק"מ בזמן שאין תקנת עזרא שאז אין הגבלה דוקא ליום א' או ד'. אבל לפי שיטת הר"ן דגם בזמן התקנה אי טריח מהני הטירחא להתחתן ביום א', אז לא קשה מדוע אמרו ג' ימים, כי באמת צריך הכנה של ג' ימים דוקא, ויש בזה נפק"מ לא רק לגבי קביעות הדין של יום ד' אלא שאם טריח ליה מקודם ג' ימים יכול לשאת גם ביום ראשון אבל בפחות מג' ימים לא.

והנה לפי התירוץ האחרון של הר"ן שלא נקטו במשנה הטעם דשקדו כי משום שקדו לבד לא היו מתקנים יום מיוחד ומעכבים מלהנשא קודם, הקשה המהר"ם שיף דבדף ג. מוכח לא כך, דהא לאחר שנאמר בגמ' שבלי תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום שאלו והא בעינן שקדו, הרי שגם בלי התקנה של טענת בתולים הבינה הגמ' שאין להנשא אם לא קיימו התקנה של שקדו.

ותירץ המהר"ם שיף דמתחילה לא היו מתקנין רבנן שקדו אי לאו שהוצרכו ליחד יום משום טענת בתולים אבל השתא לבתר דתקינו משום שקדו, התקנה קיימת אף היכא דלא שייך משום טענת בתולים. והקשה ר' שמואל דאמנם יתכן לומר כן דאחרי שתיקנו דבעינן שקדו אז ה"ה לאחר שנתבטל הטעם של טענת בתולים בעינן שקדו אבל למה זה היה פשוט לגמ' שזה כך, דלעולם אימא לך שכל התקנה של שקדו היא רק בצירוף הא דטענת בתולים, וממילא בזמן שאין תקנת עזרא אולי אין סיבה להתחשב בשקדו, ויהיה מותר להנשא בכל יום.

ותירץ דחזינן דלמדה הגמ' כדרכו של הר"ן דשקדו אינו רק ענין שהחתן יטרח בהכנת הסעודה אלא על ידה קבעו זמן לנישואין יחד עם הטעם של טענת בתולים. ולכן אם מבואר בגמ' דבאופן דטריח ליה יכול לשאת ביום ראשון אז ה"ה דבזמן תקנת עזרא אם טרח מקודם יכול לשאת ביום ראשון. ולכן היה פשוט לגמ' דגם כשאין תקנת עזרא עדיין נשאר הדין לשאת ביום ד' אא"כ טרח קודם. והיינו דאע"פ שלא היו קובעים מתחילה מטעם שקדו לולא הטעם של בתולים אבל לאחר שתיקנו אז למעשה הוא נשאר טעם לקביעות הזמן גם כשאין טענת בתולים. ואם טרח מקודם אין קפידא דוקא ביום רביעי.

והנה הרמב"ם פסק (פ"י אישות הי"ד) אין נושאין נשים לא בע"ש ולא באחד בשבת גזירה שמא יבוא לידי חילול שבת וכו' ושאר הימים יכול לישא בכל יום שירצה, והוא שיטרח בסעודת נישואין ג' ימים קודם הנישואין. משמע שהיום שב"ד יושבין בכל יום אין זמן קבוע לנישואין אלא יכול לישא בכל יום ובלבד שיטרח קודם ג' ימים. אמנם בטור כתב (אבן העזר סי' סד) ובזמן הזה שאין זמן קבוע לשיבת ב"ד יכול לישא בכל יום שירצה מימות החול ובלבד שיהיה לו צרכי סעודה מוכן. ואם אין לו מוכן לא ישא קודם יום רביעי, עכ"ד. משמע דגם בזה"ז יש תקנה של יום רביעי.

וביאר בחי' ר' שמואל דהרמב"ם למד מהגמ' בדף ג דהיות ומהני אם טריח ליה מקודם הרי שאין זמן לנישואין כי אם היה זמן קבוע לא היה מועיל מה שטרח מקודם. א"כ מוכח מהסוגיא שכשאין תקנת עזרא אין יותר קביעות זמן. אכן הטור למד כהר"ן דאף דיש קביעות זמן אם טרח מהני, ולכן אין ראייה מסוגיין דאין קביעות זמן בזה"ז. אלא יש זמן קבוע ואעפ"כ אם טרח יכול להקדים.

ויש להעיר עוד דלקמן בדף ה. מבואר דבתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה (של פרו ורבו) לדגים. וכתב בפני יהושע דבשו"ע לא הוזכר דיש מעלה לשאת ביום רביעי מטעמא דברכה. ואמנם בתוס' (בדף ב.) כתבו דטעם דברכה אינה אלא עצה טובה, ועוד כתבו (בדף ג.) בד"ה אשה נשאת) דמשום ברכה לא היו קובעים יום. וברא"ש אפי' לא הזכיר דהוי עצה טובה אלא משמע דאינה אלא סעד שלא תיבעל עד ליל חמישי. אבל בכל זאת תמה בפני יהושע למה לא הזכירו מעלה זו, ובפרט שהרמ"א (סי' סד סע' ג) הביא שנהגו שלא לישא אלא בתחילת החודש ולמה לא הזכיר מעלה שמוזכרת בגמרא. ועל כן כתב דנראה לו שיש לחוש לכתחילה לטעמא דברכה והעושה כן ינוחו לו ברכות על ראשו.